

Δρ. Δημήτριος Καραμπερόπουλος

Αναφορά στην «βίβλον εκ της Γαλλίας»
στο επίγραμμα του βιβλίου *Φυσικής απάνθισμα*

Το 1790, ο Ρήγας Βελεστινλής, ευρισκόμενος στην Βιέννη ως διερμηνέας και γραμματέας του Χριστόδουλου Κιρλιάνου, στον οποίο θα δίνονταν ο τίτλος του βαρώνου από τον αυτοκράτορα της Αυστρίας, εξέδωσε το βιβλίο του *Φυσικής απάνθισμα*¹.

Για την έκδοση αυτή δύο επιγράμματα αφιερώθηκαν στον συγγραφέα, τον Ρήγα, το ένα είναι του γνωστού λόγιου και τυπογράφου Γεωργίου Βεντότη (1757-1793) και το έτερο του λόγιου «Κωνσταντίνου Θετταλού», για τον οποίο δεν έχει μέχρι σήμερα, δυστυχώς, επιτευχθεί η ταυτοποίησή του. Ο Λέανδρος Βρανούσης² αναφέρει ότι του είναι άγνωστος παραπέμποντας στον Κων. Σάθα³, ο οποίος απλώς μνημονεύει ότι έγραψε ένα επίγραμμα στο *Φυσικής απάνθισμα*.

Σε πρόσφατη ανάγνωση των επιγραμμάτων, που κοσμούν την έκδοση αυτή του Ρήγα, παρατηρήσαμε πως στο πρώτο επίγραμμα δίνεται μια ενδιαφέρουσα πληροφορία, που δεν έχει μέχρι τώρα προσεχθεί. Το επίγραμμα έχει ως εξής:

«Ἐπίγραμμα εἰς τὸν συγγραφέα, Κωνσταντίνου Θετταλού.
Μογήσας ἄμμιν, ἦγες ὡς χρυσοῦν δέρας,
τοῖς Θεσσαλοῖσι, βίβλον ἐκ τῆς Γαλλίας»

Ο λόγιος, φίλος και συμπατριώτης του Ρήγα, Κωνσταντίνος Θετταλός, στο επίγραμμα αυτό προσθέτει στο όνομά του μόνο την ευρύτερη περιοχή, την Θεσσαλία. Δεν μνημονεύει τον ιδιαίτερο γενέθλιο τόπο του, όπως κάνει ο Ρήγας, που δίπλα στο όνομά του, αναφέρει και το «Βελεστινλής», δηλ. καταγόμενος από το Βελεστίνο και ο οποίος πάντοτε σε όλα τα έργα του προσέθετε και το «Θετταλός», δηλώνοντας έτσι την καταγωγή του από την ευρύτερη περιοχή, την Θεσσαλία, όπως για παράδειγμα «*Φυσικής απάνθισμα...παρά του Ρήγα Βελεστινλή Θετταλού, Χάρτα της Ελλάδος... εκδοθείσα παρά του Ρήγα Βελεστινλή Θετταλού*».

Στο επίγραμμα του, ο Κωνσταντίνος Θετταλός επισημαίνει πως ο Ρήγας με το βιβλίο του *Φυσικής απάνθισμα* έφερε «βίβλον εκ της Γαλλίας» παρομοιάζοντάς το με το χρυσόμαλλο δέρας. Εντύπωση κάνει που δεν αναφέρει και εκ της Γερμανίας, όπως δηλώνεται στον τίτλο από τον Ρήγα, πως είναι εράνισμα «έκ Γερμανικής και Γαλλικής διαλέκτου». Ίσως εμμέσως θα ήθελε να πει πως μεταφράζει από την «βίβλον» της Γαλλίας, υπονοώντας κατ' αυτόν τον τρόπο την Γαλλική Εγκυκλοπαίδεια, το εμβληματικό αυτό έργο του γαλλικού διαφωτισμού ή γενικότερα από γαλλικά κείμενα.

Ο λόγιος Κωνσταντίνος Θετταλός⁴ θα πρέπει να ήταν γνωστό πρόσωπο στον Ρήγα, όπως και ο Βεντότης, για να του αφιερώσει αυτό το επίγραμμα. Επί πλέον, και αυτό έχει σημασία, θα γνώριζε ότι ο Ρήγας μετέφραζε κείμενα «έκ τῆς Γαλλίας» για το *Φυσικής απάνθισμα*. Εξ αυτού

¹ Ρήγα Βελεστινλή, *Φυσικής απάνθισμα διὰ τοὺς ἀγχίνους καὶ φιλομαθεῖς Ἕλληνας, ἐκ τῆς Γερμανικῆς καὶ Γαλλικῆς διαλέκτου ἔρρανισθέν*, Βιέννη 1790, αναστατική επανέκδοση από την Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα με την προσθήκη ευρετηρίου και επιμ. Δημ. Καραμπερόπουλου, Αθήνα 2006.

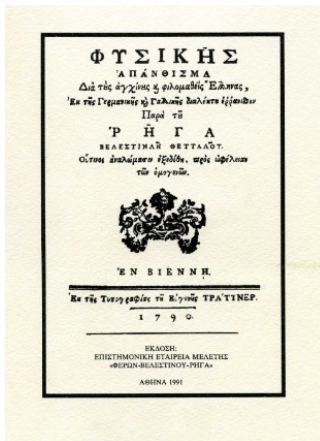
² Λέανδρος Βρανούσης, *Ρήγας*, Αθήνα, [1954], σελ. 265.

³ Κωνστ. Σάθας, *Νεοελληνική φιλολογία*, Αθήνα 1868, ανατύπωση εκδόσεις Ι. Χιωτέλλη, Αθήνα, χ.χ., σελ. 614.

⁴ Ο άγνωστός μέχρι σήμερα Κωνσταντίνος Θετταλός για να γράφει το επίγραμμα αυτό θα πρέπει να είχε ικανή μόρφωση και θα πρέπει να αναζητηθεί στον κύκλο του Ρήγα στο Βουκουρέστι ή στη Βιέννη μια και γνώριζε ότι ο Ρήγας μετέφραζε από τα γαλλικά για το βιβλίο του *Φυσικής απάνθισμα*.

μπορούμε να υποθέσουμε ότι θα ζούσε μάλλον στο Βουκουρέστι, όταν ο Ρήγας μετέφραζε λήμματα από την Γαλλική Εγκυκλοπαίδεια, ή διέμενε στη Βιέννη και γνώριζε ότι ο Ρήγας πήγαινε στην Βιβλιοθήκη της και συμπλήρωσε τα τελευταία τμήματα του βιβλίου του, όπως έχουμε δείξει⁵.

Η ιδιαίτερη αυτή πληροφορία θα έπρεπε να είχε προσεχθεί, ώστε να κατευθύνονταν από νωρίς η έρευνα για την ανεύρεση του πρότυπου, που χρησιμοποίησε ο Ρήγας για το βιβλίο του *Φυσικής απάνθισμα*⁶. Βέβαια τώρα, που με τις έρευνές⁷ μας γνωρίζουμε ότι ο Ρήγας μετέφραζε λήμματα της Γαλλικής Εγκυκλοπαίδειας για το βιβλίο του *Φυσικής απάνθισμα*, εύκολα η φράση «βιβλόν εκ της Γαλλίας» κατευθύνει την σκέψη μας στη Γαλλική Εγκυκλοπαίδεια.

Η σελίδα τίτλου του βιβλίου *Φυσικής απάνθισμα* του Ρήγα Βελεστινλή, Βιέννη 1790, στην αναστατική επανέκδοση με την προσθήκη ευρετηρίου από την Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 1991.

ἰ
Ἐπίγραμμα εἰς τὸν Συγγραφέα, Κωνσταντῖνον Θετταλῆ
Μογίσας ἄμμιν, ἦγες ὡς χρυσῆν δέρας,
Τοῖς Θεσσαλοῖσι, βιβλὸν ἐκ τῆς Γαλλίας.

Το ἐπίγραμμα ἀπὸ τὴν σελ. ἰ' τοῦ βιβλίου *Φυσικής απάνθισμα*.

⁵ Δημ. Καραμπερόπουλος, «Ρήγας Βελεστινλής και *Encyclopédie*. Πότε ἔγραψε τὸ *Φυσικής απάνθισμα*», *Θεσσαλικό Ἡμερολόγιο*, τόμ. 29, 1996, σελ. 262-266, [=Μελέτες γιὰ τὸν Ρήγα Βελεστινλή, Αθήνα 2020, σελ. 75-79].

⁶ Ὁ Λεάνδρος Βρανούσης παρακινήμενος ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι στὸν τίτλο τοῦ βιβλίου *Φυσικής απάνθισμα* ὁ Ρήγας δηλώνει ὅτι εἶναι ἐράνισμα πρῶτα ἀπὸ τὴν γερμανικὴ γλῶσσα καὶ μετὰ τὴν γαλλικὴ, ἐψαχνε σε γερμανικὰ βιβλία νὰ βρεῖ τὸ σχετικὸ πρότυπο, ὅπως μας εἶχε αναφέρει ἡ σύζυγος του, Ἐρα Βρανούση.

⁷ Δημήτριος Καραμπερόπουλος, «Ρήγα Βελεστινλή ἴΦυσικής απάνθισμα᾽᾽ καὶ Γαλλικὴ *Encyclopédie*. Ταύτιση γιὰ πρῶτὴ φορὰ ἐνός προτύπου», *Υπέρεια*, τόμ. 2, Πρακτικὰ Β΄ Διεθνούς Συνεδρίου «Φεραί-Βελεστίνου-Ρήγας», Αθήνα 1994, σελ. 585-598, «Ἡ Γαλλικὴ *Encyclopédie* ἕνα πρότυπο τοῦ ἔργου τοῦ Ρήγα ἴΦυσικής απάνθισμα᾽᾽», *Ὁ Ἐρανήσις*, τόμ. 21/1997, σελ. 95-128.